

Suriyeli Göçmenlerin Girişimcilik Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme: Hatay İli Örneği

An Investigation On The Entrepreneurial Experiences Of Syrian Migrants: The Case Of
Hatay

Ali ÜNSAL

Öğretmen, Hatay Yahya Turan Fen Lisesi, Hatay, Türkiye

ÖZET

Suriye’de 2011’de ortaya çıkan iç karışıklıktan sonra ülkelerini arkalarında bırakarak Türkiye’ye göç eden Suriyeli göçmenlerin girişimcilik deneyimlerinin irdelendiği bu araştırmanın aynı zamanda ilgili literatürdeki eksikliği gidermesi hedeflenmiştir. Çalışmada, göç ile ilgili teoriler ve girişimcilik yaklaşımlarının ışığında analiz yapılmış olup, araştırmanın Suriye’den göç edenlerin, kendi ülkelerindeki hayat tecrübeleri, göç etme süreçleri ve Türkiye’de yaşadıkları girişimcilik deneyimleri incelenmiştir.

Çalışmanın örneklemini, Türkiye’nin Hatay ilinden seçilen Suriyeli küçük ölçekli 50 erkek girişimci oluşturmakta ve onların gıda sektöründe yaşadıkları mercek altına alınmaktadır. Suriye’den göç edenlerin göç etme tecrübelerine ve Türkiye’deki sosyal ve ekonomik hayat tecrübelerine ilişkin verilerin bulunduğu çalışmada, Suriyelileri zaruri göçe sürükleyen politik, toplumsal, ekonomik, kültürel ve tarihsel etkenler üzerinde çalışılmış ve araştırma bulgularında bunlara yer verilmiştir. Bu farklılaşmaya sebep olan, göçmenleri girişimcilğe yönelten etkenler, faaliyet alanı seçimleri, işletme kurarken harcanan sermaye kaynakları, işletmelerdeki ortaklık ilişkileri gibi faktörler ele alınmıştır. Bunlara ilave olarak iş yerlerindeki personel ve müşteri görünüşleri, iş yerlerinin istihdam uygulamaları, pazar özellikleri ve iş yerlerinin beklentileri karşılama hangi faktörlerin ne derece tesir ettiğine dair bilgilere de yer verilmiştir.

Bütün bunların yanı sıra, Suriyeli göçmenler için girişimcilik, ev sahibi ülkede yeni bir sayfa açma imkânı sağlayan en önemli alternatiflerden biri olduğundan girişimcilik deneyimlerinin ülkelerine geri dönme kararı vermede önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Konuyla ilgili yasalar ve idari kurallar bakımından eksiklikler olması ve iş yeri kaynaklı ekonomik birtakım problemler yaşanmasına rağmen, Suriyeli göçmenlerin, işletmeleriyle etnik yapının etkili olduğu kendilerine has bir pazar oluşturdukları değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Göçmen Girişimciliği, Hatay, Suriyeli Mülteci ve Sığınmacılar.

ABSTRACT

This research, which examines the entrepreneurial experiences of Syrian immigrants who migrated to Turkey, leaving their countries behind after the internal turmoil that broke out in Syria in 2011, also aimed to fill the gap in the relevant literature. In the study, analysis has been made in the light of theories and entrepreneurship approaches related to migration, and the life experiences of those who migrated from Syria, their migration processes in their own countries and their entrepreneurial experiences in Turkey have been examined.

The sample of the study consists of 50 Syrian small-scale male entrepreneurs selected from the province of Hatay in Turkey and their experiences in the food sector are examined. In the study, which contains data on the migration experiences of those who immigrated from Syria and their social and economic life experiences in Turkey, the political, social, economic, cultural and historical factors that lead Syrians to forced migration have been studied and these are included in the research findings. The reason for this differentiation; Factors that lead immigrants to entrepreneurship, choice of field of activity, capital resources spent while establishing a business, partnership relations in businesses are discussed. In addition to these, information on the personnel and customer appearances in the workplaces, employment practices of the workplaces, market characteristics and the factors affecting the meeting of the expectations of the workplaces are also included.

In addition to all these, entrepreneurship experiences are considered to be an important factor in the decision to return to their country, as entrepreneurship is one of the most important alternatives for Syrian immigrants, which provides the opportunity to open a new page in the host country. Although there are deficiencies in terms of laws and administrative rules on the subject and there are some economic problems arising from the workplace, it is considered that Syrian immigrants have created a unique market with their businesses in which ethnicity is effective.

Keywords: Migration, Immigrant, Migrant Entrepreneurship, Hatay, Syrian Refugees and Asylum Seekers.

1. GİRİŞ

Göç kavramı, insanların tek tek ya da gruplar halinde buldukları yerleşim birimlerini değiştirmelerini ifade eder. Belirli süre zarfında gerçekleşen bu hareket, ülke sınırları aşacak şekilde de gerçekleşebilmektedir. Göç hareketini tetikleyen etkenler genel olarak ekonomik, politik ya da sosyolojik sebepler olmaktadır. Dünya savaşlarının ardından en üst seviyeye ulaşan göç hareketliliği tarih boyunca hep varlığını devam ettirmiştir. Dünyada bu göç hareketliliğinin oluşmasını sağlayan bazı temel nedenler vardır. Bunlardan ilki insanoğlunun hayat standartlarını iyileştirme isteği ve arayışı içinde olmasından kaynaklanan sosyo-ekonomik nedenlerdir. İkincisi ise maddi anlamda daha yüksek yaşam kalitesine ulaşmanın dışında yerleşilen yeni yerlerin çeşitli ırkları barındırmasından dolayı ötekileştirme, siyasal istikrarsızlık, yönetim biçimi değişimleri ve nüfus mübadele uygulamaları gibi siyasal, sosyolojik ve kültürel nedenlerdir. Üçüncü bir neden olarak güvenlik unsuru karşımıza çıkmaktadır. İç savaş, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, toplumsal kaos, yaşam koşulları, can ve mal güvenliğinin sağlanamaması, gelir elde edememe şeklinde sıralanabilecek sorunlar güvenlik nedeni göç zemin hazırlamaktadır. Dördüncü bir neden ise doğal afetler, iklim değişikliği, sera gazları etkisiyle yerkürenin ısınması, su kıtlığı, nükleer olaylar ve enerji kaynaklarının tükenmesi şeklinde sıralanabilecek olayların başı çektiği tabii nedenlerdir (Teyyare ve Sayaner, 2017: 431-432).

Göç olgusu kıtlık, coğrafi ve ekonomik şartlar, ayrımcılık, savaş gibi birçok farklı nedenden kaynaklı olarak kişilerin, grupların ya da kitlelerin yaşadıkları yerleri kalıcı ya da geçici süreliğine isteyerek ya da zorla değiştirmek

üzere terk etmesiyle yaşadıkları bir deneyim olarak anlaşılabilir. Bu sadece günümüz toplumlarının deneyimledikleri bir süreç değildir. Göç farklı sebeplerle de olsa insanlık tarihinin neredeyse her aşamasında bir biçimde deneyimlenen bir süreçtir. Toplumsal şartların belirlendiği tarihsel şartların kendine özgü özellikleri toplumların göç ile kurdukları ilişkide de belirleyici olmaktadır. Söz gelimi geleneksel toplumlarda göç olgusu daha çok bir yerleşik hale gelme süreci ile alakalı iken modern toplumlarda göç, endüstrileşme ve kentleşme süreçleri ile birlikte artık iş gücünün değişimi ile ilişkilendirilmektedir.

Sosyolojik açıdan göç etmek ve hareket halinde olmak, insan doğasının ve ilişkilerinin olağan bir yönüdür. Ancak göçe yol açan etkenler ve tetikleyiciler bağlamında düşünüldüğünde göçün sadece bir nüfus ve yer değiştirme hareketi olmadığı açıktır. Diğer bir ifadeyle göçün zorunlu ya da isteğe bağlı olarak gerçekleşmesi, ortaya çıkan fiziki ve sosyal dönüşümlere kaynaklık etmekte, zaman ve mekan boyutlarında farklılaşmaktadır. “Göç kuramlarında da belirtildiği gibi göç edenleri kabul etmenin sebebi bazı durumlarda o ülkenin kendi ekonomisine katkı sağlamak istemesi (merkez çevre kuramı), bazı durumlarda da geçmişe dayanan toplumsal bağlardan dolayı olmaktadır. Bazen de zorunlu nedenlerle göçmenlere insan olmanın getirdiği sorumlulukla yardımcı olabilmek gayesiyle göçmen, mülteci ya da sığınmacılar geri çevrilmemektedir. Göçmenleri kabul etme gerekçeleri adaptasyon ve entegrasyon çözümlerinin üretilmesi ve uygulanması safhasında yol gösterici olmaktadır (Çağlayan, 2008: 302).”

Suriyeli mültecilerin göç ettikleri ülkelere çok farklı boyutlarda etki edebilecekleri yadsınamaz bir gerçektir. Bu etkiler en başta sosyal, politik ve ekonomik etkilerdir. Bu etkileri hafifletmek ve hatta avantaja çevirmek için başarılı politikalara gereksinim duyulmaktadır. Bu politikaların başarısının temel ölçütü ise Suriyeli mültecilerin problemlerini doğru bir biçimde tespit etmektir. Bu yapıldığı takdirde sığınmacıların yaratmış olduğu olumsuz etkiler olumluya, tehditler de fırsata çevrilebilecektir.

Suriyeli sığınmacıları ilk etapta ülkemize çeken durumlar, coğrafi yakınlık, inanç ve kültürel açıdan benzerlik ve ülkemiz tarafından uygulanan açık sınır politikası olmuştur. Ülkemizin, özellikle uluslararası hukuka ve evrensel ilkelere uygunluk taşıyan savaştan zulüm gören ve kaçmak zorunda kalan insanlara sınırların her türlü açık olacağına ilişkin beyanı, Suriyeli sığınmacılar için cazip olmuştur. Bu prensip ve beraberindeki uygulama 2016 yılına kadar sürmüştür. Bu yıldan itibaren bir dizi kısıtlamalar olsa da, uygulama yine eskisi gibi olmuştur. Ülkemiz tarafından oluşturulan sığınmacı dostu politika, oldukça hızlı bir şekilde sığınmacı sayısını arttırmıştır (Erdoğan, 2017: 2).

Suriyeli sığınmacılar meselesi, elbette bütün Türkiye’yi etkilemiştir. Ekonomik, sosyal, politik, sosyolojik, güvenlik gibi çok yönlü olan meselenin en fazla sınır illerini etkilediği de muhakkaktır. Sınır illeri içerisinde de Hatay ilinin Suriyeliler konusunda ayrı bir önemi ve anlamı bulunmaktadır.

“Türkiye tarihsel süreçte incelendiğinde gelenek olarak sürekli göç alan bir ülke ve coğrafyadır. Bu realiteye rağmen Suriye’den yaşanan göç neticesinde ortaya çıkan durum Türkiye için bir ilktir. Zira Suriye savaşına kadarki süreçte ülke dışından gelenler için düzenli olarak yerleştirmesi ve kalacakları veya gidecekleri bilinerek değerlendirilip ona göre önlemler alınması gibi çözüm önerileri oluşturabiliyordu. Yani başka bir bakış açısıyla eski göç dalgaları daha tahmin edilebilirlerdi. Suriye’den yaşanan göç her ne kadar Türkiye’nin göçmen alma başarıları neticesinde büyük krizlere neden olmadan sonuçlansa da nihayetinde 5 milyona yakın bir nüfus ile uğraşmak kolay değildir. Bu çerçevede bu kadar fazla bir nüfusun gelmesinin her alana olduğu gibi hukuk alanında da bir karşılığı vardır” (Aydın,2018:13).

Türkiye’deki Suriyeli nüfus ile ilgili kullanılan göçmen ve mülteci gibi tanımlamalar günlük hayatta kullanıldığı için belki kabul edilebilir bir durumdadır. Ancak bu ve benzeri kavramların aynı zamanda hukuki statüler olduğunu ve bu tanımlamaların hukuki olarak yanlış olduğunu vurgulamak gerekmektedir (Aydın,2018:13).

Türkiye’ye gerçekleşen göçte, Suriye’den gelenlerin zaruri ana nedenleri ve ortak endişeleri olsa da göç etme sürecinin ve yeni bir ülkede hayata başlama tecrübelerinin herkes için farklı olduğu görülmüştür. Vatanlarından insani güvenlik endişeleri yüzünden ayrılmak durumunda kalan Suriyeli göçmenlerin bazıları, kendi ülkesindeki hayatına ilişkin tecrübelerini ve becerilerini Türkiye’de işe koşma konusunda başarılı olurken bazıları ise geçmiş yaşamlarından farklı olarak yeni bir yaşam inşa etmede başarılı olmuşlardır. Nispeten dezavantajlı olanlar yeni yaşamlarına adapte olmak için gayret etmektedirler. Bununla bağlantılı olarak, mecburi göçün ardından Türkiye’ye gelen geçici koruma altındaki Suriyelilerin hayat tecrübelerinin araştırılmasının, toplumsal açıdan önemli bir mesele olduğu değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, Suriye’den göç edenlerin Türkiye’deki geleceklerinin nasıl olacağı netlik kazanmamıştır. Suriyeli göçmenler ile ilgili belirsizlikler, öncelikle ekonomi alanında olmak üzere, toplumu ilgilendiren yapısal bazı aksaklıkları ortaya çıkarmaktadır. Söz gelimi, Suriyeli göçmenlerin işsizlik verilerine yansımaları (Kaygısız, 2017), emek piyasasındaki rekabet (TEPAV, 2019; Duruel, 2017), Suriyeli göçmenlerin ekonomik sisteme entegre olmada yaşadıkları zorluklar (Taş, 2016; Korkmaz, 2017) bahsi geçen sorunlardan bir kısmıdır. Bununla beraber 2011 yılının ardından Suriyeli göçmenler ekonomik sistemde girişimci vasfıyla yer bulmaya başlamışlardır. Literatüre bakıldığında bu konuyla ilgili bir takım bulgulara rastlanmıştır.

İç savaşın yaşandığı bölgelerden kaçan Suriyeli göçmenler için Türkiye, 2014 yılının Ekim ayında geçici koruma rejimi kararı olarak Suriyeli göçmenlerin eğitim ve sağlık sorunlarının çözümüne dönük adım atmış ve 2016 yılının

Ocak ayında Resmi Gazete’de yayımlanan “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışmasına Dair Yönetmelik” ile de iş gücü piyasasında göçmen istihdamı konusunda “uyum” stratejileri geliştirmeye çalışmıştır.

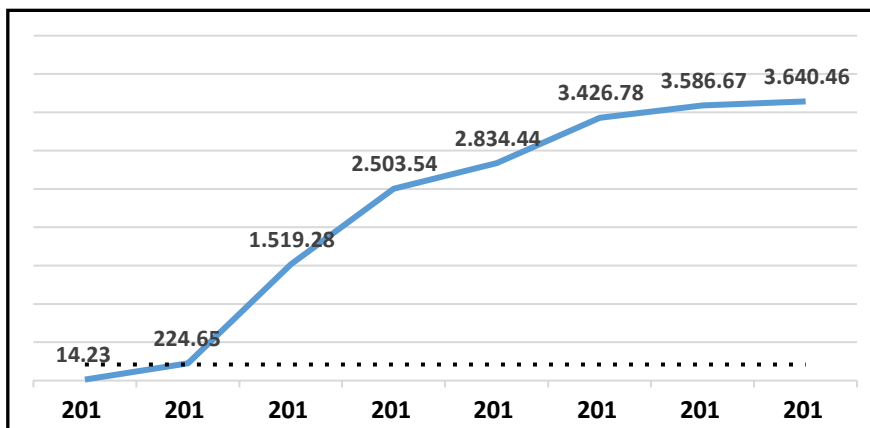
Suriye’den göç eden girişimcilerin daha çok sınıra yakın ve İstanbul gibi büyük şehirlerde, genellikle küçük ölçekli ve aile işletmesi olarak farklı alanlarda iş yerleri açtıkları görülmektedir. TOBB istatistiklerinde, Ocak 2013 ve Nisan 2019 tarihleri arasında Suriyeli göçmenlerin girişimiyle faaliyette olan 173 anonim şirket ile 8038 limited şirket bulunmaktadır (TOBB, 2019). Göç edenlerin girişimci olabilmelerinin, yeni bir hayata başladıkları Türkiye’de kendi kendilerine yetebilmeleri, toplumsal yaşamın bir parçası olabilmelerini sağlamanın yanı sıra, sosyo-kültürel uyum süreçlerini hızlandırabileceği ve göç edenlerin ruh sağlıklarını ve motivasyonlarını olumlu yönde değiştirebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle bütünleşme ve adaptasyon konuları ele alınırken, Suriyeli göçmenlerin girişimciliğine ait dinamiklerini, girişimcilik denemelerinde maruz kaldıkları engeller veya denemelerindeki kolaylıkları kavrayabilmenin ve analiz edebilmenin mühim olduğu değerlendirilmektedir.

Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018 yılında Türkiye’deki Suriyeli göçmenler hakkında bilgiler içeren özel bir rapor yayınlamıştır. Bu rapor, 2011’den önce kendi ülkelerinde farklı alanlarda ve sektörlerde etkinlik halindeyken, iç karışıklıklar sebebiyle Türkiye’ye gelen ve ekonomik yaşamda mevcudiyetlerini sürdürmeyi amaçlayan Suriyelilerin, anapara potansiyellerini, iş becerilerini buradaki yeni şehirlerinde mikro, küçük ve orta ölçekli iş yerleri kurarak, girişimcilik mezzitlerini sürdürme isteğinde olduklarına dair bulgular içermektedir. Adı geçen raporda, Suriyeli göçmen girişimcilerin kurdukları iş yerlerinin sayıca arttığına da altı çizilmiştir. Örnek olarak, 2011’de başlayan iç savaştan önce Hatay ilinde faaliyet gösteren Suriyeli iş yeri sayısı sadece 70 iken 2018’de bu miktar 979’a çıkmıştır (KDK, 2018: 222).

Ele alınan bu noktalar bağlamında Türkiye’de bulunan Suriyeli girişimcilere dair birkaç konunun vurgulanması gerekmektedir. Her şeyden önce, Suriyeli göçmenler kendi iş sahalarını kendileri var etmekte ve yeni iş yerleri açmaktadırlar (KDK, 2018: 223). Bunun yanı sıra, Suriyeli göçmenlerin kurduğu işletmeler her geçen gün sayıca çoğalmaktadır (TEPAV, 2018; 2019). Ek olarak, Suriyelilerin açtıkları işletmeler, Suriyelilerin sosyal yaşam içerisindeki yerlerinin sağlamlaşmasına katkı sağlamaktadır. Son olarak, yerli ve yabancı literatüre başvurulduğunda Suriye’den göç edenlerin girişimcilik deneyimlerine odaklanan çalışmaların sayıca oldukça yetersiz, mevcut olanların da iktisat ve işletme alanlarında yapılan çalışmalar olduğu göze çarpmaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın amacı, Hatay’daki Suriyeli göçmenlerin girişimcilik deneyimlerini incelemektir. Bu bağlamda çalışmada göç ve ilişkili kavramlar (mülteci, iltica ve geçici koruma statüsü, Suriyeli mültecilerin Türkiye’de hukuki durumları), kültür ve kültürel süreçler (kültür şoku gibi) ve girişimcilik incelenmektedir. Çalışmanın teorik arka planı olarak, göç kavramı ve kültürel temaslarla ilgili yaklaşımlardan, mülteci ve sığınmacıların ekonomik sisteme dahil olmalarını konu edinen yaklaşımlardan faydalanılmıştır. Araştırma neticesinde bulunan veriler üçüncü bölümde temalar halinde ortaya koyulmuştur. Edinilen bulgular, literatür çerçevesinde kıyaslanarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın son kısmını ise çıkarılan netice ve değerlendirmeler oluşturmaktadır.

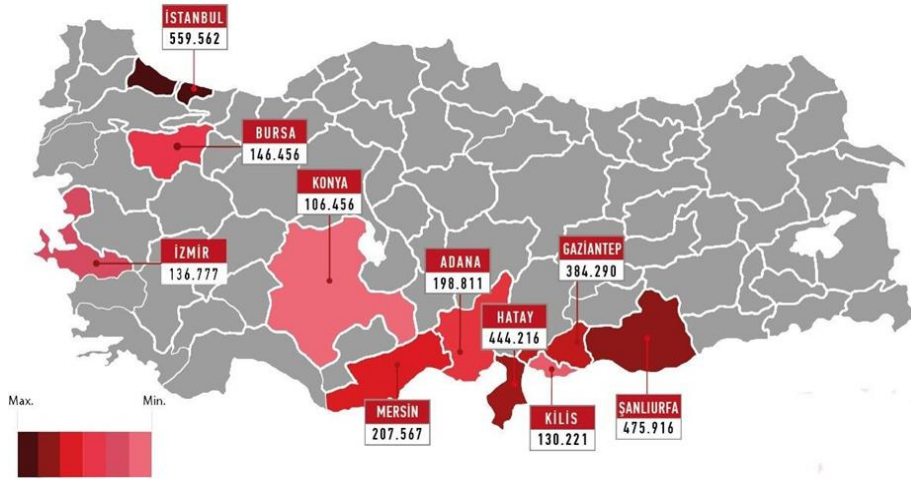
2011 yılının Nisan ayında Suriye’de başlayan olaylar sonrasında milyonlarca Suriyeli memleketlerinden ayrılıp göç etmeye mecbur kalmıştır. Ortak tarihi geçmişimizden dolayı kültür ve medeniyet bakımından pek çok müşterek yönümüzün olduğu Suriyeli göçmenlerin ülkemize zorunlu olarak kitlesel göçleri ve akabinde süre gelen göç sonucunda, ‘Suriyeli göçmen ve sığınmacılar (geçici koruma statüsü altındaki) meselesi Türkiye’nin politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal olmak üzere her alandaki gündeminde yer edinmiş vaziyettedir.

Türkiye’ye sınırı olan komşu ülkelerdeki siyasi çözümsüzlüklerin artarak sürmesi, iç savaşın sonlanmaması, toplu göçler halinde devam eden göç dalgaları, Türkiye’ye gelen göçmen ve sığınmacıların sayıca çoğalmasına neden olmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre: 31.01.2019 tarihi sonrasında Türkiye’de kayıt altında olan 3.640.466 Suriyeli göçmene “geçici koruma statüsü” tanınmış olup ülkede serbest dolaşım hakkı verilmiştir (www.goc.gov.tr).

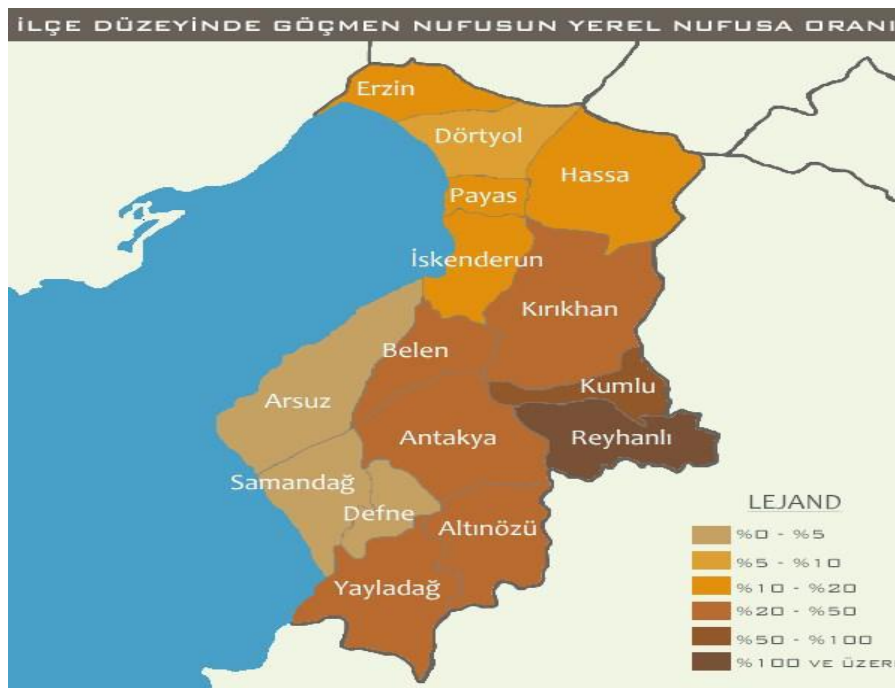
Grafik 1: Yıllara Göre Türkiye’deki Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Sayısı
Kaynak: (www.goc.gov.tr)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü istatistik verilerine dayanarak Türkiye’deki geçici koruma statüsünde olan Suriyeli göçmen ve sığınmacıların sayılarının en çok olduğu şehirlere sırasıyla bakıldığında birinci olarak 559,562 göçmenle İstanbul, ikinci olarak 475,916 göçmenle Şanlıurfa, üçüncü olarak da 444,216 göçmen ile araştırmamızın da sahasını oluşturan Hatay ili gelmektedir (Bkz. Harita:1) (www.goc.gov.tr). Harita 1’de de fark edilebileceği üzere, Suriye’den göç edenlerin daha ziyade Türkiye’de Suriye’ye sınır komşusu olan, coğrafi anlamda yakın şehirleri yerleşmek için seçtikleri görülmektedir.

Harita 1: Türkiye’deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Sığınmacı ve Mültecilerin Sayılarına Göre İlk On İlde Dağılımı (www.goc.gov.tr)

Söz konusu mecburi göçün ardından meydana gelen kültür etkileşimleri neticesinde, sosyal hayatın sosyokültürel ve ekonomi alanlarında bir takım değişim ve dönüşümler açığa çıkmıştır. Bu, bir taraftan da bazı problemlerin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Göç hareketleri ilk başladığında Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenlerin barınma ihtiyaçları için çeşitli illerde “sığınma kampları” kurulmuş ve göçmenler bu kamplarda ağırlanmışlardır. Devam eden göç dalgalarıyla Suriyeli göçmen sayısı her geçen gün çoğalmış ve sığınma kamplarında hayat şartları da (bkz. Acartürk ve diğerleri, 2018) bundan zarar görmüştür. Söz konusu kamplarda barınmayan, kendi çabaları ile ülkenin güneyindeki çeşitli illere yerleşen göçmenler, şehirlerde ve ilçelerdeki yerleşim şekilleri ve problemleriyle karşılaşırken gittikleri illerin ve ilçelerin sosyal ve kültürel yaşamlarında pek çok değişimi başlatmışlardır (bkz.; ORSAM, 2016). Bununla birlikte bir taraftan göçmen çocukların ve eğitim ihtiyacı olan göçmenlerin eğitim sistemine entegre olması ciddi bir problem sahası olarak dururken (bkz. Duruel, 2016) bir taraftan da Suriye’den göç edenlerin Türkiye’de istihdam edilmesiyle iş gücüne dahil olmaları, “ucuz iş gücü” olarak kabul edilmelerine, bu sebeple de işsizliğin giderek artmasına (bkz.; Tunç, 2015) sebep olan etmenlerden biri olarak görülmüştür. Her sosyal alanda fark edilen buna benzer örneklere yenilerini eklemek mümkündür. Bununla bağlantılı olarak, zaruri göçün akabinde Suriye’den Türkiye’ye gelen geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin hayat tecrübelerinin irdelenmesinin, sosyolojik anlamda son derece dikkate değer bir mesele olduğu değerlendirilmektedir.

Harita 2: Hatay İlçelerinde Göçmen Nüfusun Yerel Nüfusa Oranı (2020)

Harita 2’de Suriyelilerin Hatay’daki ilçe yerleşim oranları sunulmuştur (ATSO, 2020).

Tablo 1: Hatay İlçelerinde Genel Nüfus Dağılımı (2020)

İlçe	İlçe Nüfusu (2020)	İlçede İkamet Eden, Kayıtlı Geçici Korunan Suriyeli Nüfusu (2020)	Suriyeli Nüfusun İlçe Resmî Nüfusuna Oranı (%)	
1	Reyhanlı	98.534	129.354	131,28
2	Kumlu	14.233	7.329	51,49
3	Kırıkhan	115.196	56.025	48,63
4	Yayladağı	35.460	15.233	42,96
5	Antakya	377.793	126.890	33,59
6	Belen	33.540	10.102	30,12
7	Altınözü	61.106	18.353	30,03
8	Erzin	41.368	7.450	18,01
9	İskenderun	248.335	38.642	15,56
10	Hassa	56.409	8.189	14,52
11	Payas	41.409	4.891	11,81
12	Dört Yol	123.891	11.056	8,92
13	Arsuz	90.456	2.482	2,74
14	Defne	151.017	2.379	1,58
15	Samandağ	121.109	561	0,46

"Hatay'ın Reyhanlı ilçesi ise en fazla Suriyeli nüfusa sahip ilçedir. Tablo 1, Reyhanlı ilçesinde yaşayan Suriyeli sayısının Türk sayısından fazla olduğunu göstermektedir. Suriyelilerin Reyhanlı ilçesini tercih etme nedenlerinden biri de İdlib'in kuzeyinde bulunan Cilvegözü Sınır Kapısı'nın Reyhanlı'da bulunmasıdır. Bu bakımdan Reyhanlı'nın Suriye'den göçün de başlangıç noktası olması tesadüf değildir. Reyhanlı'da yaşayan yerli halkın çoğunluğunun ildeki diğer ilçelere kıyasla Suriye ile tarihi ticaret ve akrabalık ilişkilerinin olması etkili olmuştur. Başka bir neden ise Reyhanlı'nın sosyal ve ekonomik gelişmişlik açısından Türkiye'de 973 ilçe arasında 711. sırada yer alması (ATSO, 2020) ve ilçedeki ekonomik yaşama koşullarının diğer bölgelere göre uygun olmasıdır. Reyhanlı'da tüccarlarla gerçekleştirilen bir görüşmeden yola çıkarak, ticari müşterilerin çoğunluğunun Suriyeliler olduğu söylenebilir. Reyhanlı halkı Arapça konuştuğu için işletmeler, Türkçe olmadan da iş yapabilmektedir.

Araştırma konusu belirlenirken günümüzde var olan birtakım kırılma hususları etkili olmuştur: Hepsinden önce, araştırmacıların çoğu göç literatürüne katkı yapan çalışmalarında göç olayının toplum yapılarını değişikliğe uğratma potansiyeli ve yeteneğinin mevcut olduğunu ortaya koymuşlardır (bkz. Abadan Unat, 2002; Faist, 2003; Castles ve Miller, 2008). Bu nedenle geçici koruma statüsündeki Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin toplumsal kompozisyonu ile etkileşim halinde oldukları ve bunun neticesinde her iki toplumsal yapıda da değişimin gerçekleştiği kabul edilmiştir. Örnek olarak, Orhan ve Senyücel Gündoğar'ın (2015:16) Suriye'den göç edenlerin Türkiye'ye etkilerini inceledikleri çalışmalarında; Hatay, Kilis, Gaziantep ve Şanlıurfa şehirlerinde yaşamaya başlayan, sosyoekonomik seviyesi yüksek olmayan Suriyelilerin, buralardaki ekonomik ve sosyal dinamikleri, yerli halkı olumsuz etkileyecek şekilde değiştirdiğine ve bazı bölgelerde nüfusun çoğalmasıyla birlikte farklı kimlikler arasında adaptasyon sıkıntılarının neden olduğuna dair birtakım bilgiler elde edilmiştir. Bunlara ilave olarak, bölge halkının erkeklerinden kimisinin Suriyeli göçmen kızlar ile evlenmek amacıyla boşanmayı düşünüyor olması, Suriyeli göçmenlerin yerli halka nazaran daha düşük ücret karşılığında çalışmaya razı olmaları, ev kiralılarında talep fazlalığından artış olması, kaçakçılık ve benzeri adli vakaların çoğalması gibi olumsuz olaylara ilişkin bir kısım bulgular elde edilmiştir. Bununla bağlantılı olarak mevcut teorik bilgiler ve tecrübe edilen toplumsal olaylar ışığında, mecburi olarak Türkiye'ye göç eden Suriyeli girişimcilerin yaşadıkları bu göç olgusunun, Türkiye'nin toplum yapısını değiştirme ve dönüştürme potansiyeli ve yetisinin mevcut olduğu değerlendirilmiştir. Bununla birlikte göçün, Suriyeli girişimci bireylerin Türkiye'de gerçekleşen girişimci olma tecrübelerinin temelinde yatan etkili bir değişken olduğu değerlendirilmiştir.

Bu genel hususlardan yola çıkarak, bu çalışmada 2011'de Suriye'de baş gösteren iç karışıklığın sonrasında Türkiye'ye zaruri olarak iltica eden, geçici koruma statüsü verilen Suriyeli göçmenlerin, Hatay şehrinde gerçekleşen girişimci olma tecrübelerinin ele alınması amaçlanmıştır. Bu hedef doğrultusunda araştırma sahası olarak Hatay'ın merkez ilçesi Antakya ve Reyhanlı ilçesi seçilmiştir. Araştırmanın katılımcı grubu ise bu iki ilçede gıda alanında çalışan 50 Suriyeli erkek girişimci bireyden oluşmaktadır. Gözlem ve mülakat tekniklerinin kullanıldığı çalışmada bulgulara erişmek için yarı-yapılandırılmış mülakat formundan yararlanılmıştır. Çalışmada edinilen bulgular, katılımcılarla gerçekleştirilen mülakatlardan ve saha gözlemlerinde edinilen verilerden meydana gelmektedir. Araştırma bulgularını analiz etmede, ilerleyen bölümlerde de sunulan, ilişkisel bir yaklaşım tercih edilmiştir.

Bu bilgiler ekseninde araştırmaya konu olan problem cümleleri aşağıda sunulmuştur:

- ✓ Türkiye'ye göç eden Suriyeli girişimcilerin kendi ülkelerindeki hayat tecrübeleri ve göç deneyimleri nasıldır?
- ✓ Araştırmaya katılan Suriyeli girişimcilerin göç sürecinde ülke olarak Türkiye'yi, şehir olarak da Hatay'ı seçmelerinde neler etkili olmuştur?
- ✓ Türkiye'ye göç eden Suriyeli girişimcilerin Türkiye'deki hayat tecrübeleri nelerdir ve kültürel etkileşimleri nasıl olmuştur?

- ✓ Türkiye'ye göç eden Suriyeli girişimcilerin iş hayatına katılmada ilk tecrübeleri nasıldır?
- ✓ Türkiye'ye göç eden Suriyelileri girişimci olmaya iten süreç nasıl gelişmiştir?
- ✓ Türkiye'ye göç eden Suriyeli girişimcilerin, iş hayatındaki başarılarını mümkün kılan etkenler ve girişimciliğe dair gelecek planlarıyla ilgili düşünceleri nelerdir?
- ✓ İşletmelerin mevcut sorunları nelerdir?
- ✓ Suriye'den göç edenlerin Türk vatandaşlığı ve Suriye'deki normalleşmenin ardından geri dönme ile ilgili düşünceleri nelerdir?

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Göçün, toplum yapılarını ve kültürleri değiştirme potansiyeline sahip sosyolojik bir olgu olduğu değerlendirilmektedir. Göç, temelinde yatan sebepleri, sürecin işleyişi ve doğurduğu sonuçlarından dolayı da sosyal bilimler alanında araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Bu bağlamda, iç savaşın ardından Türkiye'ye mecburi olarak gelen geçici koruma statüsü verilmiş olan Suriyelilerin sosyal ve ekonomik yaşama dâhil olma aşamasındaki girişimci olma deneyimlerinin araştırılmasının entelektüel bir kaygıdan ibaret olduğu algılanmamalıdır. Bu araştırma konusu, entelektüel kaygıdan ziyade, göçmenlerin girişimcilik deneyimlerinin misafiri oldukları toplum ile olan ekonomik ve kültürel etkileşimleriyle ilgili bazı parametreleri meydana çıkarmak için seçilmiştir.

Türkiye'de Suriye'den göç edenler ile ilgili yapılmış olan çalışmalar her geçen gün sayıca çoğalmakta ve söz konusu çalışmaların pek çok alanda çeşitlendiği görülmektedir. Fakat Suriyeli göçmenlerin, girişimcilik deneyimleri ve ekonomik yaşama dâhil olmalarını konu edinen çalışmaların sayıca son derece az olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte mevcut çalışmaların daha çok iktisat, ekonomi ve işletme alanlarında olduğu, sosyoloji dalında ise Suriyeli göçmenlerin girişimci olma deneyimlerini ele alan çalışmanın az olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgiler ekseninde çalışma konusunun sosyolojik bir bakış açısıyla irdelenmesinin yerli ve yabancı literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki girişimci olma yaşantılarıyla ilgili olarak Suriye'deki hayat tecrübeleri, göç etme safhaları ve göç deneyimleri incelenmiştir. Bununla birlikte araştırma Suriye'den göç edenlerin Türkiye'deki girişimci olma deneyimleri üzerinde çalışılması, göçmenleri girişimciliğe teşvik eden faktörlerin ortaya koyulması, işletme kurma sürecinde mültecilerin karşılaştığı engellerin, yardımların ve uyguladıkları stratejilerin belirlenmesi açısından kapsamlı veri ortaya koymaktadır. Bunlara ilave olarak çalışma, söz konusu girişimcilik yaşantılarında ortaya çıkan güncel problemlerin belirlenmesi, müşteri görünümünün incelenmesi ve bu girişimlerin Suriyelilerin Türkler ile geliştirdiği ilişkiler ile ilgili veriler ortaya koyması bakımından alana katkılar sunmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada kullanılmak üzere nitel araştırma deseni seçilmiştir. Çalışmada nitel araştırma desininin tercih edilmesinde, nitel araştırmanın doğal yapısında bulunan metodolojik yetkinlikler belirleyici olmuştur. Nitel araştırma; öznelerin ya da aktörlerin, bir parçası oldukları toplumsal yapıyı yorumlama biçimlerini, anlamlandırma biçimlerini veya manaları nasıl var ettiklerini irdellemektedir. Nitel çalışmada hedeflenen genellemeler ile sonuca gitmek değil, olayları ve olguları doğal ortam ve koşullarında ele almaktır. Bu sebeple, nitel araştırmanın ana vurgusu süreç, anlayış ve anlam üzerinedir. Araştırmayı yapanlar ise veri elde etme ve analizinde ana unsurlardır. Çalışma neticesinde ortaya çıkarılan ürün, araştırmacının ürettiği kapsamlı ve yetkin betimlemelerden oluşan bir bütündür. Buna dayanarak ifade edilebilir ki araştırma sürecinde tümevarım söz konusudur. Araştırma verilerinin elde edilmesinde, bir nitel veri toplama tekniği olan mülakat (görüşme) yöntemi uygulanmıştır. Bu çalışmada, araştırma konusu ile ilgili daha kapsamlı bilgi alınabilmesi, araştırma konusuna yoğunlaşılabilmesi, görüşme sürecinin hedeften kopmasını zorlaştırarak görüşmelere daha fazla esneklik sağlayabilmesi amacıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formları, (i) sonradan ayırımına varılacak değişkenler ile ilgili araştırmacıya ipuçları verebilmesi, (ii) bir takım sistematik ve kaideler dizgesine sahip olması, (iii) katılımcıların hayata bakışlarına ve tecrübelerine dair daha orijinal ve kapsamlı bilgi ortaya koyabilmesi bakımından da seçilmiştir. Görüşme tekniğinin kullanılması sürecinde, araştırmacının sahada taşınması gereken yükümlülükler, etik kurallara, mülakat sürecinde dikkat edilmesi gereken ana hususlara ve hassasiyetlere bağlı kalmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2014: 127-128).

3.1. Araştırmanın Katılımcıları

Bu çalışmada katılımcı grubunu, yeme-içme sektöründe iş yapan Hatay ili Antakya ve Reyhanlı ilçesi sınırları içerisinde mikro ölçekli iş yeri olan (restoran, lokanta, kafe, fastfood, tatlıcı vb.) ve geçici koruma statüsündeki elli (50) Suriyeli erkek teşkil etmektedir. Söz konusu katılımcıların tespit edilmesinde, olasılıklı olmayan örneklem tekniklerinin birer türü olan amaçlı örneklem ve kartopu örneklem teknikleri bir arada uygulanmıştır.

Katılımcılar tespit edilirken görüşmeler öncesinde informal olarak irtibat kurulmuş, olası katılımcılar ile ilgili bilgi toplanmıştır. Bahsi geçen ön görüşmelerde, katılımcıların ülkede tanımlandıkları statüleri (vatandaş, mülteci,

sığınmacı, geçici koruma, göçmen, kaçak gibi), medeni halleri (evli, bekâr, dul, çok eşli, ulus ötesi evlilik yapmış birey gibi), çalıştıkları iş ve buradaki idari konumları (personel, ortak, patron gibi) ile ilgili malumat edinilmiştir. Araştırmanın niteliklerine bağlı olarak katılımcı özelliklerine sahip olmadığı anlaşılan kişiler ile irtibat sonlandırılmış ve bunlara çalışmada yer verilmemiştir. Katılımcı olması muhtemel kişilere ön mülakatlar, akabinde; araştırma konusu, görüşme sorularının nasıl olacağı ve bağlamı, görüşme süresi ve hedefi, katılma ve çıkma kistasları, kişiye ait bilgilerin güvenliği, bilimsel araştırmanın etik kaideleri ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmada katılımcı olmaya gönüllü adaylar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir..

Etik kurallar çerçevesinde araştırmada elde edilen bilgilerde, katılımcıların isim ve soy isimleri vb. kişisel bilgileri yer almamıştır. Onun yerine kişileri tanımlamak amacıyla, katılımcıların görüşme sıralamasının kullanıldığı kod numaraları oluşturulmuştur. Söz gelimi görüşme sırası 6 olan kişi, “[K6]” biçiminde tanımlanmıştır.

3.2. Araştırma Sahası

Araştırmanın sahada uygulandığı Hatay ili Antakya ve Reyhanlı ilçelerinde olmuştur. Çalışma sahasını tespit ederken yöreye özgü özellikler göz önünde bulundurulmuştur. Örnek olarak, Hatay şehrine karar verilirken diğer şehirlerdeki Geçici Koruma Altındaki Suriyeli sayısı ve nüfus yoğunluğu göz önünde bulundurularak çalışmaya aday şehirlerden seçim yapılmıştır. Bu doğrultuda Suriye’den göç edenlerin sayıları ve nüfus yoğunlukları dikkate alınmıştır. Nüfus oranlarına bakıldığında birinci sırada 559.033 Suriyeli ile İstanbul yer almaktadır. İkinci olarak 451.751 göçmen ile Şanlıurfa, 439.673 Suriyeli göçmen sayısı ile Hatay üçüncü sırada bulunmaktadır. Hatay’ın coğrafi ve kültürel özellikleri, araştırma sahası olarak tercih edilmesinde etkili olmuştur (www.multeciler.org.tr).

3.3. Veri Toplama Teknikleri ve Veri Toplama Süreci

Suriye’de baş gösteren iç karışıklıkların ardından 2011 yılı itibarıyla Türkiye’ye zaruri olarak gelen geçici koruma statüsü verilen Suriyelilerin, girişimci olma tecrübelerinin irdelenmesinin hedeflendiği araştırmada, katılımcı göçmenlerin hayat tecrübeleri hakkında bilgiler edinmek için birinci adımda, araştırmacı “mülakat soru havuzu” oluşturmuştur. Soru havuzu oluşturulurken göç, mülteci, göçmen girişimciliği konularında yerli alan yazın taranmıştır. Ele alınan araştırmalar kapsam, nitelik ve neticeleri bakımından çalışma konusuyla ilişkilendirilerek, mülakatlarda yer alabilecek soru biçimlerine dönüştürülmüş ve soru havuzuna ilave edilmiştir. Mülakatlarda yer alması ve katılımcılar ile daha iyi iletişim kurulabilmesi için bütün sorular Arapça’ya da çevrilerek iki dilli yapılandırılmış örnek bir mülakat formu oluşturulmuştur. Neticede, bu safhada pilot çalışmalarda uygulanmak amacıyla toplam 65 soru içeren yarı yapılandırılmış mülakat evrakı hazırlanmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonu’nun 07.08.2020 tarih ve 02 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Etik kurul onayı Ek 1’de sunulmuştur.

Pilot çalışmanın ardından alan bağlamında uygun olmayan veya yanlış anlaşılan sorular kaldırılmıştır. Ayrıca katılımcıların sorulara ilişkin görüşleri alınarak, görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formunun son hali Ek 2’de gösterilmektedir. Mülakatlar sırasında resmi tavır sergilenmemiş, saygı ve itimada dayalı bir iletişim tarzı seçilmiştir.

3.4. Veri Analiz Süreci

Çalışmada görüşmeler boyunca edinilen bilgiler nitel veri analiziyle değerlendirilmiştir. Verilerin analiz edilmesi amacıyla bilgisayar destekli kalite veri analiz programından yararlanılmıştır. Nitel araştırma konuları, kavramları, süreçleri, durumları vb. içerir. Veriler tanımlanıp kodlanarak veriler yorumlanır ve sonuçlar elde edilir. Anket verilerinin analizi sırasında MAXQDA 2018 kalite veri analiz programının 2018.2 versiyonundan yararlanılmıştır.

4. GİRİŞİMCİ SURIYELİLERİN SURIYEDEKİ YAŞAM DENEYİMLERİ VE GÖÇ SÜREÇLERİ (BULGULAR)

Suriyelilerin Türkiye’ye yaptığı göçe bakıldığında, göçmenlerin büyük çoğunluğunun benzer zorunlu nedenleri ve ortak endişeleri olduğu söylenebilir de göç macerasının ve değişik bir ülkede hayata başlama tecrübelerinin her bir Suriyeli katılımcı bakımından farklı olduğu gözlenmiştir. Ayrıca kültürlerarası iletişim, Suriyeli göçmenleri bu etkileşimler sonrasında ortaya çıkan zorlukların üstesinden gelmek için çeşitli iletişim biçimleri ve yeni mekanizmalar ve stratejiler kullanmaya yöneltmiştir. Güvenlik nedeniyle kaçmak zorunda kalan Suriyelilerin bir kısmı Türkiye’deki deneyimlerini Türkiye’ye taşımayı başarırken bir kısmı da Suriye’de hayat ne olursa olsun kendilerine yeni bir hayat kurmayı başardı. Diğerlerine göre çok az avantajı olan insanlar, "yeni hayatlarına" uyum sağlamakta zorlanmaktadırlar.

Türkiye’nin sosyal ve ekonomik yaşamına katılan Suriyeli göçmenlerin girişimcilik deneyimlerinin incelenmesinde iş öncesi deneyimin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu varsayımın temeli, iş sürecinin “deneyimlenmiş” bir süreç olmasıdır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde Suriyeli göçmenin iş deneyiminin temelini oluşturan göç süreci ve yaşam deneyimlerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Bu bölümde çalışmada yer verilen göçmen girişimciler ile ilgili daha detaylı bilgiler verebilmek açısından katılımcılara ait sosyodemografik ayrıntılara değinilmiştir. Araştırmada Suriyeden göç eden 50 mikro girişimciyle görüşülmüştür. Araştırmaya katılanların tamamı Arap asıllı Suriye vatandaşlarıdır. Ayrıca üç katılımcı Türk vatandaşı oldu. Katılımcılar cinsiyete göre karşılaştırıldığında, tüm katılımcılar erkekti. Ancak şunu ifade edecek olursak: Kadın katılımcıların görüşmeye (mülakata) dahil edilmemesinin temel nedeni, ön görüşme sırasında restoran ve catering işletmesinde çalışan Suriyeli bir kadın girişimci ile tanışmamış olmalarıdır. Katılımcılarla yapılan görüşmede katılımcılara kadın girişimcilerin varlığı hakkında bilgi verildi. Ancak katılımcıların bilgisine göre gıda sektöründe faaliyet gösteren Suriyeli kadın girişimci olmadığı da tespit edildi. Öte yandan saha araştırmaları ve ön gözlemler sırasında Suriyeli kadınların işlettiği küçük kuaförler ve mücevher satan küçük işletmelerle karşılaştık. Ancak çalışmamız gıda sektöründe çalışan Suriyeli girişimcilerle sınırlı olduğundan bu göçmen kadın girişimciler çalışmada yer almamışlardır.

Tablo 2: Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Sayı
20-24	6
25-29	3
30-34	5
35-39	18
40-44	4
45-49	8
50 +	6
Toplam	50

Katılımcılar yaş grupları göz önünde bulundurularak ele alındığında, en çok katılımcının 35-39 yaş grubunda olduğu (N=18), ikinci olarak 45-49 yaş grubunda (N=8) bulunduğu gözlenmektedir. Bu sıralamayı sırasıyla, 20-24/50+ yaş grubu (N=6), 30-34 yaş grubu (N=5) takip etmektedir (bkz. Tablo 2).

Tablo 3: Katılımcıların Medeni Durum, Eğitim Durumu, Suriye'de Yaşadıkları Şehir ve Bu Şehirlerin Buldukları Coğrafi Alanlara Göre Dağılımı

Kategoriler	Sayı	
Medeni Durum	Bekâr	8
	Evli	42
	Toplam	50
Eğitim Durumu	İlkokul Terk	6
	İlkokul Mezun	9
	Lise Terk	6
	Lise Mezun	15
	Lisans Öğrencisi	4
	Lisans Mezun	10
	Yüksek lisans Mezun	0
	Toplam	50
Suriye'de Yaşanılan Yerve Yerleşim Yeri	İdlib	28
	Şam	9
	Halep	7
	Humus	4
	Hama	2
	Toplam	50
	Şehir Merkezi	32
Kasaba/Köy	18	
Toplam	50	

Katılımcıların medeni duruma göre dağılımında, katılımcıların çoğunluğu evli (N=42) ve az bir kısmı bekar (N=8). Ayrıca katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımında lise mezunları birinci (N=15), lisans mezunları ikinci (N=10) sırada yer almıştır. Bunu ilkökullü mezunları (N = 9) ve ilkökulu ve liseyi terk edenler (N = 12) izlemektedir. Katılımcılardan dört operatör lisans eğitimlerine devam etmektedir. Görüşülen kişiler ayrıca Suriye'deki savaş öncesi şehirler hakkında sorular sordular. Görüşme sonuçları, katılımcıların büyük çoğunluğunun (N=28) İdlib'de yaşadığını gösteriyor. Ayrıca 22 katılımcı daha önce Şam, Halep, Hama ve Humus'ta yaşıyordu. Ayrıca, katılımcıların çoğu şehir merkezlerinde yaşadığını bildirmiştir (N = 32). Katılımcılardan 18'i Suriye'deyken oranın kasaba/köylerinde yaşadıklarını söyledi (bkz. Tablo 3).

Tablo 4: Katılımcıların Suriye'deki ve Türkiye'de Yaptıkları İşlere Göre Dağılımı

Ülke	Yapılan İş	Sayı
Suriye'deki İşleri	Akademisyen	3
	Berber	5
	Mağaza Çalışanı	2
	Fabrika Sahibi	4
	Fastfood İşletmecisi	6*
	Emlakçı	1
	Kuruyemişçi	6*
	Mühendis	1
	Oto tamircisi	1
	Öğrenci	5
	Restoran Çalışanı	1
	Restoran İşletmecisi	5*
	Tatlıcı	4*
	Esnaf (Ticaret)	6
Türkiye'deki İşleri	Fastfood İşletmecisi	18
	Restoran İşletmecisi	9
	Tatlıcı	6
	Pideci	6
	Kuruyemişçi	11

Görüşmeye katılanların Suriye ve Türkiye'deki işlerin dağılımına bakıldığında, bu kişilerin 45'nin 13 farklı iş kategorisine sahip olduğunu, 5 kişinin ise öğrenci olduğu görülmektedir. Suriye'deki 14 farklı iş kategorisine (akademisyen, kuaför, esnaf, fabrika sahibi, fast food işletmecisi, emlak komisyoncusu, fındık satıcısı, mühendis, oto tamircisi, restoran çalışanı, restoran işletmecisi, pastane, tüccar ve öğrenci) sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca 21 katılımcı Suriye'deki eski gıda girişimcisiydi. Katılımcıların Türkiye'deki işlerine göre dağılımına göre 29 katılımcı diğer sektörlerden fast food, restoran işletmeciliği, kuru meyve, tatlı ve pide işine geçti. (bkz. Tablo 4).

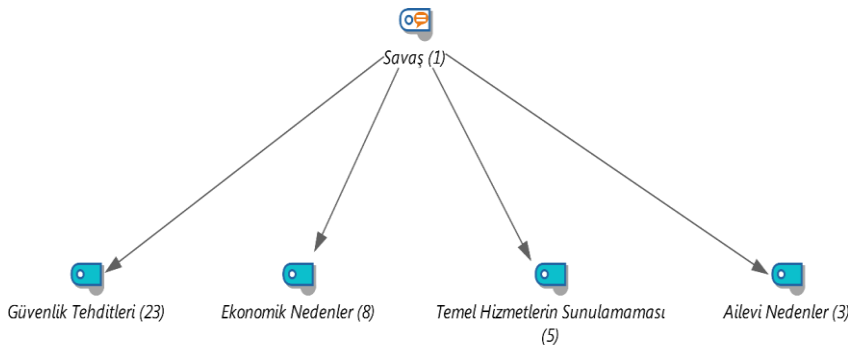
4.2. Katılımcıları Göç Etmeye Sürükleyen Faktörler, Karar Alma Süreçleri Ve Göç Deneyimleri

Çalışmanın bu kısmında, araştırmada yer alan katılımcıları göçe zorlayan etmenler, karar verme aşamaları ve göç tecrübelerine dair bilgiler yer almaktadır.

4.2.1. Katılımcıları Göç Etmeye Sürükleyen Faktörler

Ulus ötesi ya da uluslararası göç, bireylerin dünyaya geldikleri, büyüyüp sosyal ağ oluşturdukları, kısacası bir parçası sayıldıkları kültürel ve sosyal statüyü kazandıkları yerden belirli bir süre için ulusal bir sınırı geçtiği coğrafi hareket olarak tanımlanabilir. Zorunlu göç ise, karar verme sürecinde etkili olan sebepler bakımından diğer göçlerden ayrılmaktadır.

Yapılmış olan çalışmaya katılanların göç deneyimleri hakkında daha detaylı bilgi vermek için, katılımcıların göçe neden olan faktörlere ilişkin görüşleri şu şekildedir. Araştırmaya göre savaş (40) Suriyelilerin göçünde en önemli etken. Savaşın ana temasıyla bağlantılı olmak üzere (i) güvenlik kaygıları (23), (ii) ailevi sebepler (3), (iii) ekonomik sebepler (8) ve (iv) ana hizmetlerin sağlanamaması (5) gibi konu ve katılımcı faktörlerinin etkili olduğu tespit edilmiştir (bkz. Şekil 3).

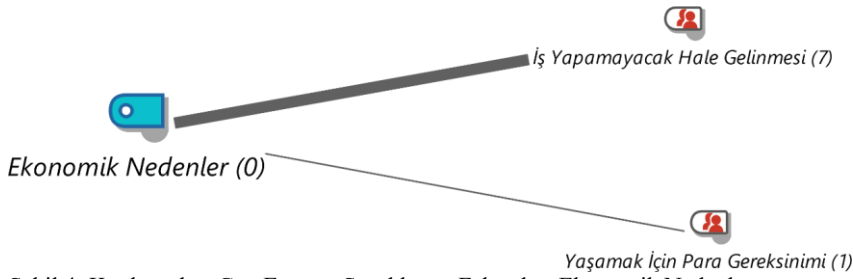

Şekil 3: Katılımcıları Göç Etmeye Sürükleyen Faktörler

4.2.1.1. Katılımcıları Göç Etmeye Sürükleyen Faktörler: Ekonomik Nedenler

İç savaşın yarattığı güvenlik ve habitat tehditlerine ek olarak, katılımcıların ekonomik sorunları (8) Suriye vatandaşlarının göçünde ikinci bir faktör olarak çalışmaya dahil edilmiştir.

Katılımcıların ekonomik sıkıntılarının temel nedenleri, savaş nedeniyle yaşam alanlarını işleyememeleri (7) ve geçinmek için ihtiyaç duydukları para (1) idi (bkz. Şekil 4).

Şekil 4: Katılımcıları Göç Etmeye Sürükleyen Faktörler: Ekonomik Nedenler

Örnek olarak katılımcılardan K24, yaşadıkları şehrin patlama yaşadığını ve fabrikalarını kapatıp işçi çıkarmak zorunda kaldıklarını söyleyerek ekonomik durumdan duyduğu endişeyi dile getirdi:

“Savaş çıkınca güvenliğimizi kaybettik. İşimiz sonlandı. Fabrika mecburen kapandı. Çalışanların işine son verdik. Ardından patlama olayları başladı. Şehirdeki çatışma olayları her geçen gün çoğalıyordu. Daha kırsal bir köye gittik. Yapmak zorunda olduğu için; Ekmek, fırın, düzgün bakkal yoktu. Her şey mahvoldu. Paramız değersizdi. En kötüsü, her şey çok pahalıydı. İş yoktu. Bu yüzden öncelikle güvenlik aradık.” K24

Bir diğer katılımcı, sahip oldukları nakit paranın her geçen gün erimesi sebebiyle göçe karar verdiklerinin altını çizmiştir:

“Rejimin askerleri Halep şehrine ilk geldiğinde köydeki teyzemizin yanına gittik. İki ay sonra Türkiye'ye gelmeye karar verdim. Çünkü annem babam ve diğer kardeşlerim çalışmayı bıraktı. Paraya ihtiyacımız var... Bir ayım daha kalsaydı beni yakalayabilirlerdi. Ayrıca bizim işimizde para yoktu.” K26

“Savaş çıkınca işimi bırakmak zorunda kaldım. İş bulamayınca yaşamak için para kazanmak zorunda kaldım. Ama bunu yapacak güvenli bir yer yoktu. Aslında taşınmamın asıl sebebi bu... Bu yüzden kaçmaya karar verdim.” K25

Başka bir katılımcı da yaklaşık olarak aynı tecrübeleri yaşadığını belirtmiştir:

“Önceki mesleğimde her türlü kamyon yedek parça alım satımı yaptım. Genellikle Sudan'a sattım ve gönderdim. Savaşın patlak vermesiyle sadece işlerimiz değil, yaşamlarımız da bozuldu. Biz şimdi Türkiye'ye gelmek zorundaydım.” K4

“Kararımda etkili olan ailedeki büyüklerimizin ortak kararı oldu. Annem ve babam artık Halep'i terk etme zamanı olduğunu söyledi. Bizi önemsedikleri için” K6.

“Ailem Suriye'yi terk etme niyetiyle beni destekledi. Aklımdan geçti fakat gitmemi söylediler. Satın aldığım tek yer burası değildi. Kardeşimle birlikteydi. Ailem benim oradan ayrılmamı destekledi. Onlar hala Halep'te yaşamaktalar.” K3

Suriyeli mültecilerin ve sığınmacıların Türkiye'deki yaşam deneyimlerindeki farklılıkları incelerken Suriyeli mültecilerin hayatlarını doğrudan belirleme gücüne sahip olan 22 Mart 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği ile karşılaşmaktayız. Yönetmelik, Suriyeli sakinler, yer, ikamet, istihdam, sağlık ve eğitim dahil olmak üzere çok çeşitli sorunları ele alıyor gibi görünüyor. Tezimizin konusu olan bu yönetmeliğin 29. maddesi, Türkiye'deki geçici mülteci statüsündeki Suriye vatandaşlarının iş gücü piyasasına erişimleri ve ekonomik hayata katılımlarına ilişkin temel hükümleri düzenlemektedir (29153, Madde 29).

Çalışmanın bu kısmında Türkiye'de geçici koruma statüsü verilmiş Suriyeli mültecilerin ekonomik yaşama karişmalarındaki girişimci olma tecrübeleri ile ilgili bulgular yer almıştır. Göçmenleri girişimciliğe teşvik eden etmenler ve karar verme süreçleri ile ilgili daha detaylı bilgiler ortaya koyabilmek için Suriyelileri girişimciliğe yönelten faktörler, sektör tercihlerinde belirleyici olan etmenler, mikro ölçekli girişimde bulunma aşamasında başvuru sermaye kaynakları ve göçmenlerin girişimde bulunma sürecinde yararlandıkları resmi ve resmi olmayan yardımlar ile alakalı bilgiler yer almıştır. Katılımcı göçmenlerin girişimci olma süreçlerinde işletme sahibi olma hususunda edindikleri tecrübeler, engeller ve stratejilere yoğunlaşmıştır.

Mültecilerin ekonomik refahına birçok faktör katkıda bulunur. Bireylerin önceki ekonomik hayat ve iş tecrübesi bu faktörlerden sadece birkaçıdır. Suriyeli göçmenlerin Türk ekonomik yaşamına katılımları üzerine yapılan bir araştırma, katılımcıların mevcut iş yerlerini açmadan önce farklı alanlarda, farklı zamanlarda çalıştıklarını göstermektedir. Örneğin, bazı katılımcılar restoran, oto yıkama ve emlak ofislerinde çalıştıklarını belirtirken, bazıları da hayatlarında ilk kez Türkiye'ye mahallelerinde bakkallar ve küçük tezgahlar açarak katılmıştır.

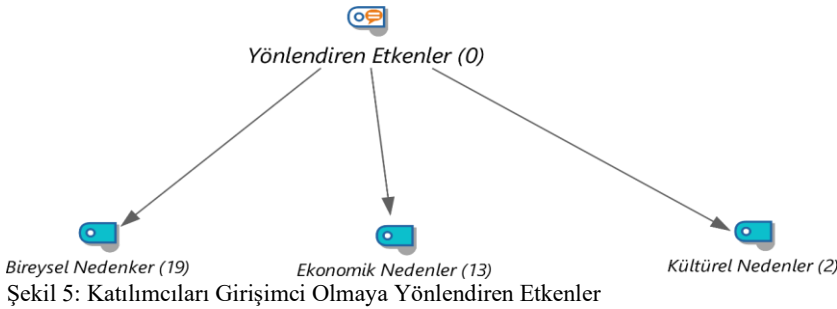
Ekonomik hayattaki olumlu deneyimlerin, katılımcıların piyasa koşulları ve fırsatlarına ilişkin algılarına katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Tekstilden otomobil sektörüne kadar pek çok dalda ara eleman vasfıyla görev aldığını belirten K14, çeşitli sektör ve alanlar ile ilgili kazandığı deneyim ve birikimler hakkında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Geldiğim ilk zamanlarda çok işte çalıştım... Önce terziyim yaptım. Biliyorsunuz tekstilde merdiven altı işlerde çalışıyordum, son ütüler, simsarlar, alabalıklar gibi. Sonra oto yıkama işine girdim. Bütün bu işlerde işçi olarak görev aldım. Ben patron değildim. Sonra bir restoran için otobüsçülük yaptım. Bence harika bir deneyimdi. Bütün sektörlerde, her birimde farklı iş sektörlerini araştırdım. Bir takım şeyler başarmak istiyordum fakat her alanda yabancıydım... Emlakta da çalıştım. Böylece tercüman olarak çalışmaya başladım. Sonra ticarete başladım. Tamamen farklı endüstriler gibi görünüyorlar, ancak hangisinin benim için daha

iyi olduğunu araştırıyorum. Daha sonra satış için bir dükkân açtık. Suriye'ye ürün ihraç etmeye başladık. Sonra bir restoran açtık.”

4.2.2. Suriyeli Göçmenleri Türkiye’de Girişimci Olmaya Yönlendiren Etkenler

Suriye’den göç eden mültecilerin Türkiye’deki girişimci olma deneyimleri ekseninde göçmenleri girişimciliğe yönlendiren etmenler irdelendiğinde, yönlendiren (i) kişisel etkenlerin (23) yanında (ii) ekonomik yaşamla ilgili sebeplerin (13) ve (iii) kültürel sebeplerin (2) katılımcı göçmenleri girişimci olmaya teşvik ettiği görülmüştür (bkz. Şekil 5).

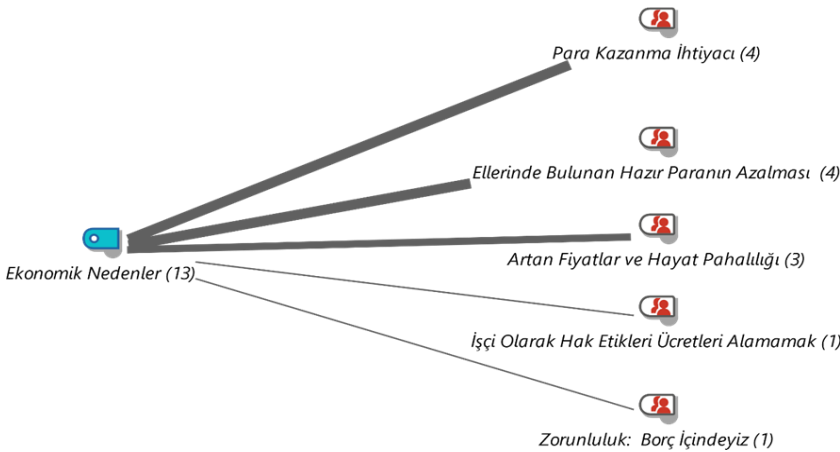
Katılımcıları girişimciliğe yönlendiren bireysel nedenler ele alındığında; (i) kendi işinin patronu olma isteği (6), (ii) riske girme yeteneği (4), (iii) yaşama yeniden başlama isteği (yitirilen kazanımların tekrar edinilmesi) (3) ve yaşama en baştan başlama fikri(1), (iv) başarıma arzusu (2), (v) yaşamına tutarlılık kazandırma isteği (2) ve son olarak (vi) Türkiye’ye tamamen yerleşme fikrinin (1) katılımcıları girişimciliğe yönlendiren etkenler olduğu görülmektedir.

Hem göç hem de göç ile ilgili tecrübelerinin yanında, ekonomik yaşamda edindikleri bir takım tecrübelerin katılımcıları kendi işinin patronu olma konusunda birer girişimci olmaya teşvik ettiği görülmüştür. Katılımcı göçmenlerden altı tanesi kendi iş yerlerinin sahibi olmak idealiyle, işletmelerini kurduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan K13, konuyla ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Kendi iş yerimin patronu olma idealiyle restoran işletmesi kurdum. Başka insanlar için çalıştığında hayatımı istediğim gibi sürdürebilmem mümkün değil. Hak ettiğinizi de kazanamıyorsunuz... Bundan dolayı kendi işimin sahibi olmayı seçtim.”

4.2.3. Katılımcıları Girişimciliğe Yönlendiren Ekonomik Nedenler

Gündelik hayattaki (i) enflasyon ve alım gücünün düşmesi ve biriktirilen paranın erimesi (7 katılımcı), (ii) paraya duyulan ihtiyaç (4 katılımcı), (iii) hak edilen ücretlerin alınamaması (1 katılımcı) ve (iv) çalışmaya mecbur olmak (1 katılımcı) gibi ekonomik sebeplere dayalı olarak katılımcıların ekonomik yaşama dahil olmayı düşündüklerine dair bulgular elde edilmiştir (bkz. Şekil 6).

Şekil 6: Katılımcıları Girişimci Olmaya Yönlendiren Etkenler: Ekonomik Nedenler

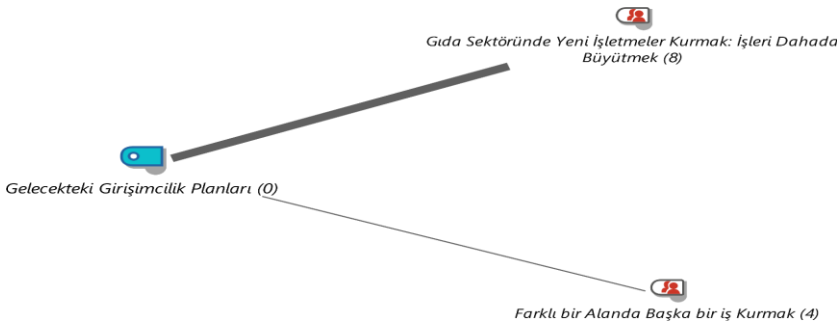
Çalışmada elde edilen verilere göre (i) enflasyon, hayat pahalılığı ve biriktirilen paranın giderek azalması (7 katılımcı) katılımcı göçmenleri girişimciliğe yönlendiren etmenlerin en önemlilerinden biri sayılmaktadır. Çalışmada yer alan Suriyelilerden üç katılımcı, Türkiye ve Suriye’deki yaşamlarını karşılaştırarak, Türkiye’de gözlenen enflasyondan ve alım gücünün zayıflamasından rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde konut kiralalarının giderek artması, Türk lirasının dolar karşısındaki değerini kaybetmesi, çeşitli işlerde çalışmalarına rağmen ellerine yeteri miktarda para geçmemesi gibi sebepler ile girişimde bulunma kararı aldıklarını belirtmişlerdir. Aşağıda K6’nın hayat pahalılığı ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir.

“Kendi para birimlerinin değersizleşmesinin ardından doları olan Suriyeli göçmenler önce para birimlerini değiştirmeye başladı. Çok zarar verdiler. Bugün dolar yaklaşık olarak 5 TL, herkes parasının değerini düşmesini izliyordu. Fiyatlar yükselmeye başladığında, paramızın bitme tehlikesiyle karşı karşıyaydık. Fakat uygun bir iş kurmuş olsaydım ve başarılı bir yatırım yapsaydım elimizdekiler değerini kaybetmezdi.”

“Türkiye’ye geldiğimde parayla geldim. Zamanla, bu para biter. Kirada yaşıyoruz. Bir ev satın almak istiyorum. Kiralık bir dairede ne kadar kalabiliriz? Hiçbir şeye sahip değildik, bu yüzden her şey borçluydu. Bu yüzden bu işe başladım. Çünkü bütün sermayemiz hızla eriyor. Paramızı değerlendirmek için yatırım yapmak zorundaydık.” K2

4.2.4. Katılımcıların Gelecekteki Girişimcilik Planları

Girişimler hayata geçtikten sonra işletmelerin beklenen performansı koruyarak sürdürmesinde, çevreden kaynaklanan olanaklar ve girişimcinin iç motivasyonu etkili olmaktadır. Kazanılan her tecrübe, bir dahaki hamle için bir neden ya da temel noktası teşkil etmektedir. Çalışma ile bağlantılı olarak Suriye’den göç eden girişimci kişilerin geleceğe dair iş planlarıyla ilgili daha detaylı bulgulara ulaşmak için kendilerine sorular sorulmuştur. Edinilen bulgular kapsamında, Suriyeli mülteci katılımcılardan on dört kişi, daha çok kazanç sağlamak ve başarmanın hazzını yaşamak adına, mevcut motivasyonlarını koruyarak, bir sonraki girişimcilik tecrübeleri için planlara ve ideallere sahip olduklarını ifade etmişlerdir(bkz. Şekil 8).

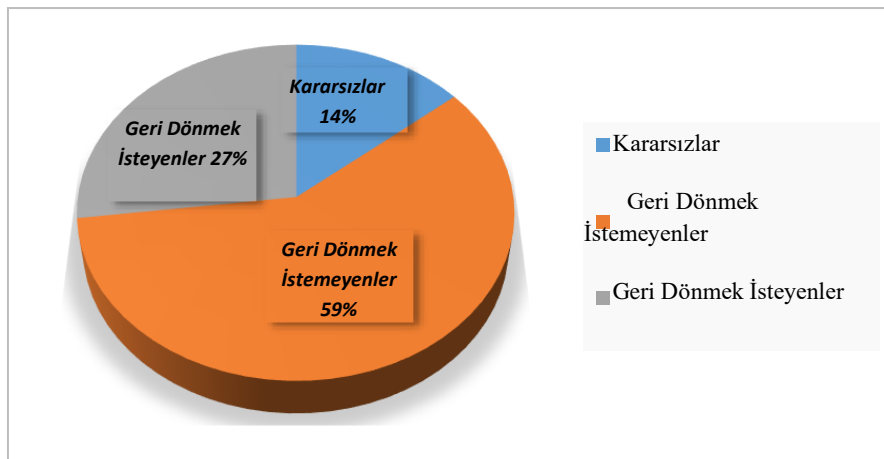
Şekil 8: Katılımcıların Gelecekteki Girişimcilik Planları

Katılımcılardan sekiz tanesi ileriki yıllarda, değişik bir sektörde farklı bir işe girerek sektörler arasında geçiş yapmayı tasarladıklarını ve daha önceden deneyimli oldukları ya da meraklı oldukları sektörlerde iş yeri açmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir.

“Bu aşamadan sonra işlerimi daha da genişletmek arzusundayım. Esas olarak kendim olmak istiyorum. Eğitim robotları ile ilgili bir şirket sahibi olmak ve bu alanda eğitim vermek istiyorum. Hedefim budur.” K26

4.2.5. Savaş Sonrası Geri Dönme Hakkındaki Katılımcı Görüşleri

Çalışmada yer alan Suriyeli mültecilerin ülkelerine geri dönmekle ilgili düşüncelerini irdelemek için göçmen katılımcıların sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Katılımcıların cevapları ele alındığında (i) katılımcıların %59’u Suriye’ye dönmeyi arzu etmediğini söylerken katılımcıların (ii) %27’lik kısmı geri dönmek istediğini ifade etmiştir. Katılımcıların (iii) %14’lük bölümü ise kararsız olduğunu ve arada kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Grafik 2: Katılımcıların Suriye’ye Geri Dönme Konusundaki Görüşlerinin Yüzdeleri Dağılımı

Bu konu ile ilgili örnek katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Savaşın ardından ülkemize geri dönmüyoruz. Bizler Türkiye’de tekrar hayata döndük, esas olarak konuya böyle bakmak gerekmektedir.” K21

“Türkiye’de yaşam bizim için sıfırdan başladı. Çocuklarımız burada eğitim alıyorlar. Kesin olarak Türkiye’de kalmak istiyoruz...” K9

“Bu ülke bizim açımızdan en ideal hayat ve iş alanı. Ancak bir gün savaş sona ererse tekrar Halep’te yaşamak isterim. Çünkü maddi ve manevi varlıklarım o şehirde. Ailem ve akrabalarım da orada, eski zamanlarımızı arıyorum.” K11

“Ülkeme dönme konusunda bir imkanım olsaydı dönmeyi düşünürdüm. Fakat burada sahip olduğum iş yerimi terk etmek durumunda kalırdım. Bunun yerine Türkiye ve Suriye arasında sürdürebileceğim bir iş sahibi olmayı ve her iki ülkeden de ayrılmadan yaşamayı tercih ederdim.” K18

“Tamamen dönmek yerine farklı dönemlerde gidip gelmeyi isterim. Hem Suriye’de hem de Türkiye’de örneğin. Her iki ülkenin de yurttaşı gibi. Ülkeme dönme konusunda bir imkanım olsaydı dönmeyi düşünürdüm. Türkiye’nin şuan Suriye’de konutlar yapması ve fabrikalar kurması, Afrin ve İdlib’in yeniden inşası gibi.” K14

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bütün dünyada kaosun ve geniş kapsamlı savaşların etkili olduğu 1900’lü yılların başlarında, milyonlarca insan hayatını kaybetmiş ve yüz binlercesi ise memleketlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenlerle, göçmenler dünya genelinde bireysel veya gruplar halinde göç etmişlerdir. Değişik zamanlarda değişik biçimlerde karşılaşılan göç dalgaları bazen kesintiye uğrasa da göç tarih boyunca varlığını sürdürmüştür.

Türkiye tarihsel süreçte incelendiğinde gelenek olarak sürekli göç alan bir ülke ve coğrafyadır. Bu realiteye rağmen Suriye’den yaşanan göç neticesinde ortaya çıkan durum Türkiye için bir ilktir. Zira Suriye savaşına kadarki süreçte ülke dışından gelenler için düzenli olarak yerleştirmesi ve kalacakları veya gidecekleri bilinen değerlendiren onlara göre önlemler alınması gibi çözüm önerileri oluşturabiliyordu. Yani başka bir bakış açısıyla eski göç dalgaları daha tahmin edilebilirlerdi. Suriye’den yaşanan göç her ne kadar Türkiye’nin göçmen alma başarıları neticesinde büyük krizlere neden olmadan sonuçlansa da nihayetinde 5 milyona yakın bir nüfus ile uğraşmak kolay değildir. Bu çerçevede bu kadar fazla bir nüfusun gelmesinin her alana olduğu gibi hukuk alanında da bir karşılığı vardır.

Türkiye’deki Suriyeli nüfus ile ilgili kullanılan göçmen ve mülteci gibi tanımlamalar günlük hayatta kullanıldığı için belki kabul edilebilir bir durumdadır. Ancak bu ve benzeri kavramların aynı zamanda hukuki statüler olduğunu ve bu tanımlamaların hukuki olarak yanlış olduğunu vurgulamak gerekmektedir (Aydın,2018:13).

Göçün, sosyal ve kültür temelli yapıları değişikliğe uğratma potansiyeline ve yetisine sahip sosyolojik bir olgu olduğu değerlendirilmektedir. Bundan dolayı göç olgusu, sebepleri, süreçleri ve sonuç kaynaklarıyla toplum bilimcilerin ilgisini çekmektedir. Literatürde göç etmiş topluluklar ve misafir olunan toplumla ilgili kültür münasebetleri ve kültürlerarası süreçler üzerine onlarca çalışma bulunmaktadır. Nisan 2011’de başlayan Suriye iç savaşının ardından ülke nüfusunun önemli bir kısmı evlerini arkalarında bırakmak ve çeşitli ülkelere göçmek mecburiyetinde kaldılar. Söz konusu göç hareketlerinde en çok etkiye maruz kalan ülkenin Türkiye olduğu değerlendirilmektedir. Göç İdaresi istatistiki verilerine göre, 24 Ocak 2019 tarihinde Türkiye’de yaşayan Suriye’den göç eden mülteci sayısı 3.636.617 olarak tespit edilmiştir (www.goc.gov.tr). Hem fiziki yakınlığımız hem de kültür ve tarih özelliklerimiz nedeniyle çok şey paylaştığımız ülkemize Suriyelilerin zorunlu tehciri ve göç dalgası sosyal, kültürel ve ekonomik birçok alanda sorunlara yol açmış bazen de ufak ölçekte de olsa olumlu gelişmelere neden olmuştur. Bu bağlamda Suriyeli mülteciler ve geçici koruma statüsündeki sığınmacılar konusu Türkiye’de siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel programın bir parçası olarak görülebilir. Bununla bağlantılı olarak, yaşanan savaştan sonra Suriye’den bu ülkeye yerleşen geçici koruma statüsündeki Suriyeli sığınmacıların hayatta kalması bizim için sıradan, sadece aydınları ilgilendiren bir mesele niteliğinde algılanmamalıdır. Suriye’den göç eden sığınmacıların, göç tecrübelerinin, misafir olunan ülkelerle kültür temelli etkileşimlerinin ve girişimcilik deneyimlerinin incelenmesi de önemlidir.

Araştırma çerçevesinde görüşmelerde edinilen bulgular ve saha araştırması aşamasında gerçekleştirilen gözlemler ışığında, Hatay ilinde yaşayan Suriyeli göçmen katılımcıların girişimci olma tecrübelerine ilişkin aşağıda sunulmuş olan genel sonuçlardan bahsedilebilir:

Hatay şehri açısından mekânsal dağılım ele alındığında gecekondu mahallelerinde ve yeni yerleşim birimlerinde Suriyelilere has, yeni yerleşim bölgelerinin varlığı gözlenmektedir. Bu kapalı hayatın kendine has bir takım niteliklerinin de bulunduğu çalışma sahalarındaki gözlemler ile de teyit edilmiştir. Suriyeli mültecilerin çoğunlukla buldukları sokak, cadde ve mahallelerde işletmeler, bakkallar ve restoranlar göze çarpan ilk görsel öğelerdir. Bununla birlikte reklam tabelalarının, yemekler ve bakkalarda satılan neredeyse bütün malların Arap alfabesi ile yazıldığı fark edilmektedir.

Çalışma, katılımcıların iş yapma sürecinde kullandıkları varlık kaynaklarına ilişkin olarak, Suriyeli işletmelerin genellikle Suriye’den getirdikleri kendi varlıklarını, ayrıca borç alanlar ve aile desteğini, ortaklıklar yoluyla varlıklarını havuzda toplamayı ve Türkiye’de birikmiş varlıklarını kullandıklarını göstermektedir.

İş deneyimi, birçok insanda var olan doğal bir dürtüdür. Bazı durumlarda girişimcilik, bireyin arzusundan ziyade kendi kaderini kontrol etme arzusundan kaynaklanır. Yapılan her yatırım işletmeye katkı sağlar. Araştırmanın bulgularına göre, on iki Suriyeli göçmen girişimci, motivasyonlarını kaybetmeden daha fazla para kazanmak ve başarılı olmak için daha fazla iş yapma deneyimine, planlarına ve hedeflerine sahiptir. Katılımcıların gelecek planları, gıda sektöründe (aynı sektör) işlerini yeni alanlara genişleterek, işlerini çeşitlendirmeye yönelik iş planlarını ve hedeflerini içermektedir.

Sonuç olarak, Suriye iç savaşı sonrasında Türkiye'ye gelmek durumunda kalan Suriyeli göçmenler, göçün ilk yıllarından itibaren ekonomik hayata işçi ve işveren olarak katılmaya başlamışlardır. 2011 yılından itibaren Suriyeli göçmenler tarafından kurulan iş yeri sayısı on binleri bulmaktadır. Hukuki ve idari sektördeki eksikliklere rağmen bu işletmelerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Suriyeli iş adamlarının durumuna ilişkin belirsizliğin sadece bugün değil yakın gelecekte de sosyal ve ekonomik hayatta önemli konuları beraberinde getireceğine inanılmaktadır. Suriyeli göçmenlerin göç sonrası geri dönme arzusu göz önüne alındığında, "Suriyeli göçmen girişimciler" olgusunun günlük hayatımızda önemli bir rol oynayacağına ve sosyolojik olgulara ve araştırmalara konu olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

1. Abadan Unat, N. (2002). Bitmeyen Göç : Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
2. Aktaş, A. (2016). Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadın mülteciler: Kilis örneği. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
3. Antakya Ticaret ve Sanayi Odası. (ATSO). (2020). İstatistiki Raporlar, Hatay İli Özel Teşvik Talep Analizi. Erişim tarihi 06 Nisan 2021 <http://www.antakyatso.org.tr/dokumanlar/2020istatistiki/HATAY%20%c4%b0L%c4%b0%20%c3%96ZEL%20TE%c5%9eV%c4%b0K%20TALEP%20ANAL%c4%b0Z%c4%b0%20-%202020.pdf>
4. Atas, Ö. (2017). Suriyeli Sığınmacıların İş Kurma Süreci. Laleli-Beyazıt Çevresi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
5. Aydın, A. (2018). Türkiye’deki Suriyeli Nüfusun Hukuki Statüsü İle İlgili Bir Analiz. Turkish Studies Volume 13/7, Winter 2018, p. 383-396.
6. Castles, S., & Miller, M. (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. (B. U. Bal, & İ. Akbulur, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
7. Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(17), 67-91.
8. Çestenceli, Y.(2012), “Göçmenlik Olgusunun Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkileri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya. (Erişim: 23.10.2020 saat: 19:28)
9. Çetin, İ. (2016). Suriyeli Mültecilerin İşgücüne Katılımları ve Entegrasyon: Adana-Mersin Örneği., 15(4), Gaziantep University Journal of Social Sciences, 15(4),1001-1016. 9 16, 2020 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download /article-file/231701> adresinden alındı.
10. Duruel, M. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi,3(2), 207-222.
11. Erdoğan, M. M. (2014). Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması: Zonguldak’taki Mülteciler: Yaşam Deneyimleri, Sorunlar ve Öneriler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi. HUGO Yayınları. 01 16, 2021 tarihinde <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/46184> adresinden alındı.
12. Kayalar, M. ve Yıldız, Ş. (2017). Uluslararası Göç Sonrası Ortaya Çıkan Girişimcilik Türleri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(1), 56-62. (Erişim: 24.10.2020 saat: 09:20)
13. Kaypak, Ş., & Bimay, M. (2016). Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve SosyoKültürel Etkileri: Batman Örneği. Yaşam Bilimleri Dergisi, 6(1), 84-110.
14. Nişancı,Z. N.(2015).Göçmen Girişimcilik Üzerine:Pittsburgh’daki Türk Girişimciler. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,, 10(1), 1-28.
15. Orhan, O., & Senyücel Gündoğar, S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri (Rapor No: 195). Ankara: ORSAM .
16. ORSAM. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler: Uzun Vadeli Entegrasyon İçin Fırsatlar ve Zorluklar. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi .
17. Öner, N.Asli Ş. (2012). Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar, (Ed.) İhlamur, S.G. Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, İletişim Yayınları, İstanbul.
18. Özdemir, E. (2017). Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye'ye Etkileri. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi,, 1(3), 114-140. 9 28, 2020 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/uksad/issue/33359/371266> adresinden alındı.

19. Taş, A., & Çitçi, U. S. (2009). Göçmen Girişimcilerin Girişimsel Yolculukları Türkiye'deki Balkan Girişimciler. 1. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi, (s. 375-388). 10-16 Mayıs, Priştine, Kosova.
20. TEPAV (2019). Suriye Sermayeli Şirketler Bülteni. Aralık 2018. 3.01.2021 tarihinde <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/4444> içerik adresinden alındı.
21. Teyyare, E. & Sayaner, K. (2017), "Suriye İç Savaşı Sonrası Ortaya Çıkan Göç Hareketinin Kamusal Mallar Teorisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi".Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(15), 429-454.
22. Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.
23. www.afad.gov.tr. (2018, 5 17). 5 17, 2021 tarihinde www.afad.gov.tr: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/07_05_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu.pdf adresinden alındı.
24. www.goc.gov.tr. (2021, 01 14). http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici_koruma_363_378_4713_icerik.http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecicikoruma_363_378_4713_icerik adresinden alındı.
25. www.goc.gov.tr. (2021, 5 17). 5 17, 2021 tarihinde www.goc.gov.tr: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici_koruma_363_378_4713_icerik adresinden alındı.
26. www.unhcr.org/tr. (2018, 2 27). www.unhcr.org/tr: <http://www.unhcr.org/tr/genel-bakis-2> adresinden alındı.
27. www.multeciler.org.tr (2019). Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Şubat 2019. 25 02 2021 tarihinde <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden alındı.
28. www.dw.com/tr/suriyeliler-t%C3%BCrkiyede-kal%C4%B1c%-C4%B1/a-18654827 19.06.2020.
29. www.data2.unhcr.org (2018). 3 31 2021 tarihinde www.data2.unhcr.org: https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.40219746.1930637492.15276813142028539095.1515495910 adresinden alındı.